

Вознюк О. В. Педагогіка життєвих фактів – ось що допоможе сучасній освіті перейти на новий рівень розвитку // Актуальні проблеми діяльності закладів освіти у контексті формування життєвих перспектив особистості: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 листопада 2020 р. (м.Київ, м.Кременчук). Ч. 1. (за заг.редакцією Ю.В.Ївженка). – Кременчук, 2020. – 406 с. – С. 52-59.

О. В. Вознюк,

доктор педагогічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПЕДАГОГІКА ЖИТТЄВИХ ФАКТІВ – ОСЬ ЩО ДОПОМОЖЕ СУЧАСНІЙ ОСВІТІ ПЕРЕЙТИ НА НОВИЙ РІВЕНЬ РОЗВИТКУ

Аналіз сучасної соціокультурної ситуації на пострадянському просторі і в світі в цілому свідчить про експансію глобалізаційних процесів, зумовлених входженням людства в критичну фазу свого розвитку. Одним з негативних наслідків зазначеного процесу є системна криза сучасної системи освіти, пов'язана з фрагменталізацією сучасного знання, що має місце в умовах інформаційного буму на тлі калейдоскопічної зміни технологій, посилення спеціалізації наукових напрямків і розширення профілізації освіти як соціального інституту, що перетворюється на сферу послуг. Це, в свою чергу, формує у сучасної людини установку на сегментарне сприйняття дійсності, коли знання втрачають цілісний фундаментальний характер.

На думку С.У. Гончаренка, такий стан речей постає складовою глобальної цивілізаційної кризи та значною мірою зумовлений вузькодисциплінарними установками сучасної освіти, відчуженням її гуманітарних і природничо-наукових компонентів. Наслідком цього є фрагментарність бачення людиною реальності, що в умовах народження постіндустріального інформаційного суспільства не дає людям адекватно реагувати на загострення енергетичної й екологічної кризи та супроводжується девальвацією моральних норм і духовних цінностей,

калейдоскопічність зміни технологій, нестабільність політичної та економічної ситуації. Сьогодні під лавиною інформації ми страждаємо від нездатності охопити комплексність проблем, зрозуміти зв'язки і взаємодію між речами, які перебувають для нашої сегментованої свідомості в різних сферах.

Ефективний спосіб подолання ситуації, що склалася – реалізація в просторі педагогічної дійсності принципів фундаменталізації знань і педагогічної інтеграції, що забезпечують спадкоємність нового і старого, реалізують синтез теоретичного знання і практичного досвіду.

Один із шляхів утвердження педагогічної інтеграції – розробка *педагогіки життєвих фактів*, завдяки якій на основі предметно-емоційного навчального ресурсу можна формулювати так звані конструктивні знання, насичені конкретним змістом. Ці знання значно полегшують всім учасникам освітнього процесу освоєння інформаційного океану сучасної цивілізації і формують у них критичне мислення, розширюють пізнавальний обрій, сприяють професійному та особистісному розвитку, який постає головним пріоритетом людського існування [1].

Педагогіка життєвих фактів реалізує головний аспект механізму розвитку людини, згідно з концепцією функціональної асиметрії півкуль головного мозку, який полягає в синтезі півкульових стратегій пізнання світу, коли предметно-конкретне (правопівкульове) поєднується з абстрактно-логічним (лівопівкульовим) аспектами сприйняття, пізнання та освоєння людиною дійсності.

Як зазначав ще Ньютон, "під час вивчення наук приклади корисніші ніж правила". Як писав Ф. Бекон, "часто буває, що речі дрібні й незначні дають нам більше для пізнання великих речей, ніж великі – для усвідомлення малих". За таких умов життєві факти, що ілюструють найважливіші принципи і закони Всесвіту, допомагають учням та студентам формувати цілісне конструктивне знання про світ на основі діалектичної схеми

"одиничне – особливе – загальне", що дозволяє витягувати з конкретних фактів життєвий та науковий сенс.

Педагогіка життєвих фактів базується на фундаментальних соціально-психологічних закономірностях, відкритих соціальної психологією, відповідно до яких люди не поспішають робити висновки про те чи інші події на основі загальних теоретичних фактів, але з дивовижною легкістю формують враження про світ на основі яскравих прикладів – емоційно насичених подій, фактів, які людина легко актуалізує за допомогою своїх відчуттів і які, тому, здаються їй більш переконливими, ніж суха статистична інформація.

Як засвідчує психологічний метод "*доступність евристики*", яскраві, емоційно насичені події, які легко собі уявляти (наприклад, хвороби з очевидними симптомами) можуть вводити нас в оману і здаватися більш імовірними і переконливими, ніж базова статистична інформація, тобто події, які складно описати. При цьому, люди більш співчувають тим, хто персоналізований. За цією причиною звернення, наприклад, до спасіння ненароджених чи голодуючих дітей майже завжди персоніфікуються, для чого вони супроводжуються наочними фотографіями чи описами.

У цілому, педагогіка життєвих фактів являє собою спосіб/методику навчання людини мудрості світу і стратегіям поведінки на базі конкретних/предметних фактів, які постають правопівкульовими емоційно-образними сутностями, на основі яких за допомогою процедури традукції (порівняння) можна побудувати систему актуальних знань про світ, що реалізуються в тому числі на лівопівкульовому понятійному, абстрактно-логічному рівні.

Крім того, педагогіка життєвих фактів, що інтегрує конкретне і абстрактне воедино, в силу її навчального характеру, може виступити найважливішим чинником щодо вирішення проблеми, пов'язаної з розвитком "кліпової", "ковзаючої", "дискретної" свідомості, яка поширена у представників сучасного покоління.

Можна навести 6 основних типів особистісно орієнтованих життєвих фактів (ситуацій):

1) ситуації-оцінки (рефлексивний аналіз людиною власних дій, розробка аргументації на захист прийнятого рішення);

2) ситуації вправи (відмова від шаблонів діяльності, критика стереотипних дій шляхом показу їх малої ефективності);

3) ситуації-ілюстрації (порівняння власного ставлення до проблеми і ставлення до неї інших учасників ситуації з метою аналізу не тільки своєї точки зору, але і точок зору партнерів для правильного розуміння цієї проблеми);

4) ситуації переживання цінностей (переживання певної події, прийняття її як особистісно-значущої, переорієнтація на більш значимі цінності);

5) ситуації-проблеми і вибору (зіткнення з утрудненням, на яке немає готової відповіді, виявлення невиявлених зв'язків, проведення нестандартних перетворень; розгляд різних варіантів дій з оцінкою їх впливу на педагогічний / життєвий процес);

6) ситуації пошуку сенсу (ревізія старих смислів-уявлень, активізація сенсо-пошукової активності, що породжує внутрішнє напруження, переосмислення смислів та передбачає знаходження унікальних смислів).

Окреслимо методику педагогіки життєвих фактів на основі роботи з низкою найбільш важливих життєвих фактів. Подамо приклади деяких важливих педагогічно орієнтованих життєвих фактів, які дозволяють зробити певні філософсько-педагогічні висновки.

Важливий життєвий факт і інші супутні йому факти пов'язані з тим, що переживання дитиною успіху в навчальній діяльності (незалежно від навчального предмета або сфери життєдіяльності) визначає її подальшу життєву траєкторію, соціальний статус і життєвий успіх в майбутньому дорослому житті [4, с. 96-97].

Вчені ще в 70-ті роки ХХ ст. відкрили факти, відповідно до яких деструктивна поведінка школярів безпосередньо пов'язана зі шкільною

неуспішністю, а А. Маслоу показав, що поведінка і спілкування учня залежать від рівня його успішності в навчанні. У той же час успіх в навчанні веде до зміцнення самостійності, самоповаги, поліпшення взаємин з оточуючими, до позитивної зміни самопочуття учнів [2].

У зв'язку з цим особливо важливим виступає синергетичний принцип "талант – сума талантів і здібностей", оскільки основою для всіх спеціальних здібностей є загальні здібності ("генеральний чинник інтелекту", "базальний чинник обдарованості") [5]. Тому завдання з розвитку у людини окремих якостей повинно бути одночасно і завданням з розвитку "побічних" якостей і здібностей, коли для того щоб виховати спеціаліста, потрібно, крім турботи про певні спеціалізації, про формування спеціальних навичок, розвивати "людину взагалі", людину в цілому [6]. Цей висновок відповідає синергетичному принципу нададівності (що виявляє системні властивості цілого, коли ціле більше ніж його частини), реалізацію якого можна зілюструвати практикою Вальдорфської школи, де дитина з першого класу залучається паралельно з вивченням точних дисциплін до занять художньо-естетичного циклу (музика, живопис, скульптура, архітектура, театр). Особливо важливим тут є використання еврїтмії – особливого виду мистецтва як синтезу думки і слова, кольору, музики, рухів.

Р.А.Роу досліджуючи біографії великих людей, знайшов єдине спільне в цих біографіях – залучення до радості творчого відкриття в підлітковому віці. При цьому успіх заперечує егоцентризм, оскільки саме неуспішність має тенденцію викликати захисну реакцію – підвищену самооцінку [3, с. 177], яка виступає в даному разі, функцією егоцентричної позиції людини, що формує агресивне ставлення людської істоти до зовнішнього середовища. Агресивне ж ставлення людини до світу означає її "закритість" до багатьох інших аспектів цього світу.

Як писав А. Адлер, риси нелюбимих дітей в розвинутій формі можна спостерігати, вивчаючи біографії всіх "видатних ворогів" людства. Тут відразу впадає в око те, що коли вони були дітьми, дорослі з ними погано

поводилися, тому такі діти і розвинули в собі жорстокість характеру, заздрість, ненависть. Це призвело також до того, що вони не могли пережити того, що деякі інші люди є щасливими. Крім того, А. Адлер зазначав, що немає жорстокості, яка б не виникала з прихованого безсилля і нездатність до підтримання соціальних контактів.

Відтак, нерозв'язний характер внутрішнього протиріччя між вимогами батьків і в цілому зовнішнього середовища, неможливість учня розв'язати це протиріччя адекватним чином є джерелом постійної афективної напруженості, що у багатьох випадках викликає компенсаторну гіпертрофію власного "Я" і розвиває егоцентризм, хворобливе самолюбство і неадекватне почуття власної гідності. Егоцентризм в даному випадку виконує захисну функцію в конфлікті між "Я" і "не-Я" (людини і світу), приводячи до "закриття", ізоляції "Я", до спотворення механізмів оцінки дійсності (у тому числі за допомогою механізмів психологічного захисту), сприяючи розвитку агресивного ставлення до дійсності.

Отже, дитинство, особливо раннє, є потужним плацдармом для подальшого розвитку людини. У той же час дитинство ніби занурене в стан радості, що виявляється фундаментальним процесом становлення людського "Я".

Література

1. Вознюк О. В. Педагогіка життєвих фактів як новий напрям педагогіки та потужний ресурс освіти дорослих // Андрагогічний вісник. – Випуск 9. – Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – Житомир, 2018. – С. 59-77.
2. Маслоу А. Мотивация и личность [пер. с англ. Т.Гутмана, Н.Мухиной; послесл. Е.П.Ильина]. – СПб. [и др.]: Питер, 2007. – 351 с.
3. Развитие личности ребенка: Пер. с англ. /Обл.ред. А.М. Фонарева. – М.: Прогресс, 1987. – 272 с.

4. Спиваковская А. С. Профилактика детских неврозов. – М.: Изд. МГУ, 1988. – 200 с.

5. Чудновский В.Э., Юркевич В.С. Одаренность : дар или испытание. – М. : Знание, 1990. – 80 с.

6. Щетинин М. П. Объять необъятное. Записки педагога. – М.: Педагогика, 1986. – 176 с.

Заявка
на участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції
«Актуальні проблеми діяльності закладів освіти у контексті формування життєвих перспектив
особистості»

Прізвище, ім'я, по батькові: **Вознюк Олександр Васильович**

Науковий ступінь, учене звання: **доктор педагогічних наук, доцент**

Посада: **професор кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті**

Установа: **Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Контактні телефони: **096-700-2903**

Е-mail: alexvoz@ukr.net

Тема доповіді **Педагогіка життєвих фактів – ось що допоможе сучасній освіті перейти на новий рівень розвитку**

Форма участі (дистанційно)